

<https://doi.org/10.25313/2520-2308-2024-6-9971> (дата звернення 11.08.2024).

5. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом М-ва юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у ред. наказу від 26.12.2012 р. № 1950/5). Офіційний вісник України. 2013. №3. ст. 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#n17> (дата звернення 11.08.2024).

6. Кодекс адміністративного судочинства України: закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 11.08.2024).

МЕЖІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ПИТАНЬ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ШКОДИ ТА ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ УКРАЇНІ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Окуневич Ірина,

старший науковий співробітник

*Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України*

Неуклінно зростає кількість судових справ в українських судах, щодо відшкодування шкоди та збитків, завданих внаслідок військової агресії російської федерації проти України. За даними сайту Опендатабот з початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, кількість судових рішень щодо відшкодування шкоди та збитків у 2022 становило 44 рішення, у 2023 році – 262 рішення, а за три місяці 2024 року до реєстру додалось вже 91 судове рішення. Більшість рішень стосується стягнень на користь фізичних осіб – 292 рішень (що становить 63,7 % від загальної кількості судових рішень), ще 105 рішень (або 36,3 % від загальної кількості судових рішень) винесено на користь юридичних осіб [1]. За прогнозами фахівців кількість подібних судових справ в Україні у подальшому буде тільки збільшуватись.

Відповідно до пункту 6 частини другої статті 242 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПКУ) слідчий або прокурор зобов'язані забезпечити проведення експертизи, у тому числі і, щодо

визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди, розміру шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяного кримінальним правопорушенням [2].

Згідно з статтею 1 Закону України «Про судову експертизу» судово експертиза визначається, як «дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду» [3].

Проведення судової експертизи здійснюється її суб'єктом – судовим експертом. Приписами статті 69 КПКУ встановлено, що «експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань» [2].

Спеціальні знання – це професійні знання та вміння в конкретній галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла та інших сферах (окрім знань у сфері права), які особа здобула через навчання та практичну діяльність за відповідною спеціальністю (фахом). Тоді, як кваліфікація судового експерта – це сукупність знань, практичних навичок і умінь, які необхідні для самостійного проведення експертиз у конкретній експертній галузі. Вона визначається на основі атестації особи відповідно до процедур, встановлених законодавством України [4, с. 39].

Національне агентство кваліфікації визначає кваліфікацію, «як визнану уповноваженим суб'єктом та засвідчену відповідним документом стандартизовану сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання)» [5].

Сівчук І.П. вважає, що «компетентність судового експерта визначається його освітою, спеціальною експертною підготовкою, стажем експертної роботи, досвідом у вирішенні поставлених завдань, індивідуальною здатністю до нестандартного продуктивного мислення при написанні експертиз різної складності (простої, середньої складності та складної) тощо» [6].

На думку Пилипенко Г.М висновок вважається таким, що виходить за межі експертної компетенції, у випадках, коли експерт відповідає на питання, що стосуються галузей науки, які не входять до сфери його спеціалізації. Також висновок є некоректним, якщо для відповіді на питання не потрібні спеціальні знання, а достатньо лише суб'єктивних

суджень, що базуються на особистому життєвому досвіді або здоровому глузді [7, с. 161].

При цьому, слід зазначити, що визначення змісту поняття «межі кваліфікації судового експерта» в нормативно-законодавчих актах і наукових працях на сьогодні не унормовано.

Під «межами кваліфікації судового експерта» автор розуміє обсяг знань, навичок і компетенцій, якими володіє судовий експерт.

Експертизи щодо питань розміру шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, проводяться особами, які мають кваліфікацію судового експерта за експертною спеціальністю 11.2 «Експертиза документів про економічну діяльність підприємств й організацій».

При цьому, згідно з абзацом дев'ятим підпункту 2 пункту 2.1 глави 2 розділу III «Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень», затверджених наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 (далі – Науково-методичні рекомендації) одним із основних завдань експертизи документів про економічну діяльність підприємств й організацій є – визначення документальної обґрунтованості розрахунків економічного показника майнової шкоди (збитки, втрачена вигода), проведених суб'єктами фінансово-господарського контролю, органами досудового розслідування або заявлених у позовних вимогах [8].

А отже, постає логічне питання: чи може експерт-економіст, що має експертну спеціальність 11.2 «Експертиза документів про економічну діяльність підприємств й організацій», самостійно здійснити розрахунок економічного показника майнової шкоди (збитків, втраченої вигоди) без «виходу» за межі своєї кваліфікації. Отже, питання щодо меж кваліфікації експерта під час проведення судової економічної експертизи з питань визначення розміру шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації у кримінальному провадженні набувають своєї актуальності.

Думки експертів і науковців з цього приводу різняться: одні вважають, що для того і призначають судову експертизу, щоби судовим експертом за матеріалами справи був проведений розрахунок і визначений розмір збитків (шкоди, упущеної вигоди). При цьому, обов'язковою умовою є надання для дослідження повної фінансової звітності і матеріалів інвентаризації. На сьогодні існує механізм оцінки (визначення розміру) реальних збитків, упущеної вигоди та оцінки потреб у відновленні наведений у «Методиці визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку

із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності», затвердженою наказом Міністерства економіки України та Фонду державного майна України 18 жовтня 2022 року № 3904/1223. Дана методика є обов'язковою, а її положення переважають над іншими положеннями нормативно-правових актів, методик, рекомендацій тощо. Тож, керуючись при проведенні судової експертизи (експертного дослідження) положеннями цієї методики експерт може самостійно провести розрахунок розміру збитків та шкоди. Інші ж стверджують, що у випадку проведення самостійного розрахунку – судовий експерт-економіст виходить за межі кваліфікації, тому необхідно проводити комплексні експертизи з залученням судових експертів за іншими експертними спеціальностями.

На думку автора, кількість подібних експертиз з часом буде тільки збільшуватись. Тому і питання «меж кваліфікації судового експерта» при проведенні судових економічних експертиз в кримінальних провадженнях, щодо визначення розміру збитків та шкоди необхідно, по-перше узгоджувати на законодавчому рівні, шляхом внесення змін та доповнень до підпункту 2 пункту 2.1 глави 2 розділу III Науково-методичних рекомендацій, а по-друге врахувати думки експертів-практиків при розробці науково-дослідної роботи IV.1.3-2024/1 «Удосконалення методики з питань підтвердження матеріальної шкоди (збитків) підприємств (організацій, установ)».

Література:

1. Українці виграли 397 судів щодо відшкодування збитків Росією. Оpendatabot. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/hague-refund> (дата звернення: 02.08.2024).

2. Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності : Наказ Міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 18.10.2022 р. № 3904/1223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22#Text> (дата звернення: 05.08.2024).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 18 лип. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 08.08.2024).

4. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 06.08.2024).

5. Головченко Л. М., Лозовий А. І., Сімакова-Єфремян Е. Б. Основи судової експертизи : Навч. посіб. для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта. Харків : Право, 2016. 928 с.

6. Кваліфікації. Національне агентство кваліфікацій. URL: <https://nqa.gov.ua/kvalifikacii/> (дата звернення: 08.08.2024).

7. Сівчук І. П. Професійна компетентність судового експерта. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-26.02.2021.v1.34>.

8. Пилипенко Г. М. Оцінка компетентності експерта. *Правничий часопис Донецького університету*. 2013. № 2. С. 159–164.

9. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 : станом на 27 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 08.08.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЖЕЖІ ЗА ФАКТОМ ВИБУХУ

Остапов Сергій,

*головний судовий експерт Центру судових і спеціальних експертиз
Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки
та судових експертиз
Служби безпеки України*

Павленко Андрій,

*старший судовий експерт Центру судових і спеціальних експертиз
Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки
та судових експертиз Служби безпеки України*

Статистика свідчить, що певна частина пожеж виникають або супроводжуються вибухами. При цьому, до найбільш небезпечних факторів пожежі додаються нові, які не характерні для дифузійного